

Kort til «Bruer inn i teksten»

Til bruk i arbeidet med å følge opp elever som skårer under oppfølgingsgrensen på kartleggingsprøver i lesing.

Leseflytbrua

I denne delen modellerer lærer leseflyt ved å lese sammen med eleven, ved å lese teksten flere ganger, ved å lese på ulike måter, ved å få det til å høres interessant ut, og ved å koble enkeltord til lengre fraser, setninger og tekstblokker.

Forslag til gode spørsmål:

1. Hvilke ord gjorde teksten *interessant*?
2. Nevn to ord som gjorde teksten *uttrykksfull*.
3. Hvor i teksten leste vi *sakte*, og på hvilken måte gjorde det teksten bedre?
4. Hvilke ord leste vi *høyst* og hva gjorde det med teksten?
5. Hva følte du da da vi leste?
6. Kan du få denne setningen (eller dette avsnittet) til å høres annerledes ut? Hvordan vil du gjøre det?
7. Hva vil den som hører på lesingen tenke at denne setningen eller teksten betyr? Hvordan var måten du leste på med på å fortelle dette?
8. Kan du lese dette slik at det høres mye kjedeligere ut enn da vi leste? Hvordan vil du gjøre det?
9. Kan denne setningen få en helt annen mening hvis vi leser den på en annen måte?

Tegnsetting:

Er det noen som vet hvilket tegn dette er?

Eksempel: Dette er et spørsmålstegn. Hvordan må vi lese da?

? Tonefallet går opp i slutten av setningen

! Tonefallet går rett fram

. Tonefallet går ned

, Vi tar en liten pause i lesingen

Å lese vanskelige ord-brua

Under har vi listet opp de vanligste utfordringene elever har i møte med tekst. Det kan være lurt å lese gjennom listen før arbeid med en ny tekst. At lærer først eksplisitt viser og modellerer for så å la elevene trene på det som er vanskelig, gir ofte gode resultater. Det er viktig at elevene får denne treningen i arbeid med interessante tekster der lesing og skriving brukes til noe meningsfylt.

Dette er tiltak som passer like godt én-til-én som i veiledet lesing, tekstarbeid i klassen og lesing i ulike fag. Velg gjerne ut ett eller to av punktene under og modeller eksplisitt hver gang du jobber med en tekst i hel klasse. Husk at dette kan være svært korte økter.

- **Dobbel konsonant:** Vis, forklar og bevisstgjør elevene på at dobbelt konsonant kun betyr at lyden foran skal være kort. La elevene få lese enkle ordpar med og uten dobbel konsonant (bil – bille, sus – suss, rote – rotte, fin – finn.) Tips: bruk gjerne ordparene til å lage memory-spill.
- **Stumme bokstaver:** La elevene lese ordet slik det sies i vanlig tale. Hvilke ord som har stumme bokstaver, varierer i ulike dialekter. Forklar elevene at *d* til slutt i ord oftest ikke gir lyd («hund», «sand» etc.). Her oppfordrer vi lærerne til å gjøre lokale tilpasninger til øvelser på slike ord, slik at de blir relevante for elevene.
- **Diftonger (/ei/, /au/, /øy/, /ai/, /eu/, /oi/, /ai/):** Forklar og vis elevene at når de møter disse i ord skal de ikke leses bokstav for bokstav, men som én lyd. La elevene møte ord som «øye», «tøye», «vei» og «sau» og bruk dem i meningsfulle sammenhenger, skriftlig og muntlig.
- **Ord med /ng/-lyd:** I mange dialekter blir ng-lyden uttalt mykt, mens lyden i andre dialekter uttales med tydelig *g*-lyd. Vi oppfordrer lærerne til å gjøre lokale tilpasninger for å lage meningsfulle øvelser.
- **Spørreord:** På bokmål kan *hv*-lyden være vanskelig å lese. Noen elever har behov for mengdetrening med disse ordene. Nyttig at elevene får skrive spørsmål til hverandre.
- **Ord som begynner på /skj/, /kj/ eller /sj/.** Nyttig at læreren modellerer skrivemåter.
- **Ord som begynner med tre konsonanter som str, skr etc.**
Disse ordene kan det være nyttig å stoppe opp og snakke om og øve på.
- **E har noen ganger lyden /æ/ (dette er også dialektavhengig):**
 - Det står «der» men vi sier /dær/
 - Det står «her» men vi sier /hær/

Flere tips for å styrke elevenes ordlesing:

- **«Jeg», «deg», «meg».** Det er mange dialekter som uttaler personlig pronomen annerledes enn hvordan vi skriver det, både på bokmål og nynorsk.
- Når /o/ og /i/ står sammen sier vi /åj/
- **Ord som «det», «de» og «som» trenger elevene ofte å øve på.** Slike ord er ofte lettere å lære om elevene får skrive dem i setninger.
- **Studer gjerne bokstavmønstre i ord** (eks. «liker», «spiser», «løper»). Hva er likt med slike mønstre?
- **Å sammenligne ord som er nesten like** («is – fis», «lue – flue», «lam – lama», «sel – esel») kan fremme ordgjenkjenning og vise viktigheten av å lese nøyaktig.
- **Skriv opp ord som begynner med /hj/- og øv på å lese dem** (eks.: «hjem», «hjemme», «hjerne», «hjelp»). Forklar elevene at /hj/- i starten av ord alltid uttales *j*.
- **Snakk med elevene om korte ord som ofte blir satt sammen til lange ord** (eks.: «ispinne», «brunost», «lastebil»).

Aktivering av bakgrunnskunnskap-brua

Lærer modellerer aktivering av bakgrunnskunnskap ved å dvele ved forsiden av boka eller illustrasjonen til teksten. Få frem hvordan det å tenke over tittel og illustrasjon er med på å hjelpe oss til å forstå det vi leser.

Forslag til gode arbeidsmåter:

1. Se på framsida av boka/teksten. Studer bildene.
2. Hva tror du denne teksten handler om?
3. Les tittelen.
4. Har dere lest ei bok om dette før, sett en film om dette, eller vært med på noe lignende?
5. Hva slags tekst tror dere dette er? Er det en fortelling eller en faktatekst?
6. Hvem tror du denne teksten handler om?

Å stille spørsmål til teksten-brua

Lærer modellerer strategien *å stille gode spørsmål til teksten* ved først å snakke med elevene om hva de tror teksten handler om, før elevene formulerer et spørsmål de kan stille til teksten. Svaret på spørsmålet finner elevene ofte ikke direkte i teksten, og de vil lese videre for å lete etter svaret.

Forslag til gode arbeidsmåter:

1. Se på tittel, overskrifter og bilder i teksten.
2. Hva tror du teksten handler om?
3. Les den første setningen i dette avsnittet (eller kapittelet). Skriv ned et spørsmål.
4. Les om igjen sidene du har lest i dag.
5. Kan du svare på spørsmålet?
6. Fant du svaret i teksten?
7. Hvis du fant fram til svaret, diskuter det i gruppa di.

For å bevisstgjøre elevene på strategiene kan lærer stille spørsmål til elevene:

- Ble det lettere å forstå teksten når vi leste den flere ganger?
- Ble det lettere å forstå hva teksten handler om når du stilte spørsmål til teksten?

Å oppsummere teksten-brua

Når lærer oppsummerer en tekst sammen med elevene, løfter han frem viktige ord og understreker fakta i teksten, lager setninger, og leser høyt – med innlevelse – det elevene har skrevet ned.

Forslag til gode arbeidsmåter:

1. Les teksten.
2. Sett strek under ordene som har mest å si for meningen i teksten.
3. Sett strek under 2–3 faktaord eller deler i teksten som er viktige for innholdet. Her bør de 2–3 ordene du streker under være i forskjellige setninger.
4. Les setningene og ordene du har streket under sammen som en oppsummering.
5. Skriv sammendraget og legg til ord som mangler.

For å bevisstgjøre elevene på strategiene kan lærer stille spørsmål til elevene:

- Ble det lettere å forstå teksten når vi fant viktige ord?
- Ble det lettere å forstå teksten når vi laget oppsummering?